Ewa Rogowska-Cybulska

Aktywność słowotwórcza nazw roślin w języku górnołużyckim na tle ich aktywności w polszczyźnie i kaszubszczyźnie

1. Aktywność słowotwórcza wyrazów[1] lub grup wyrazów, czyli liczba i rodzaj tworzonych przez nie derywatów, może być – podobnie jak frekwencja w tekstach, bogactwo znaczeń przenośnych, występowanie w funkcji komponentów związków frazeologicznych, budowa słowotwórcza lub etymologia – źródłem interesujących informacji o językowym obrazie mniejszych lub większych fragmentów rzeczywistości, a w konsekwencji także o języku, w którym ten obraz został utrwalony. W tym właśnie kontekście przedmiotem mego zainteresowania będą w niniejszym artykule gniazda słowotwórcze[2] nazw roślin funkcjonujące w języku górnołużyckim, zestawione z analogicznymi gniazdami w polszczyźnie i w kaszubszczyźnie.

1.1. Obraz aktywności słowotwórczej wyrazów, zwłaszcza w aspekcie statystycznym, zależy oczywiście w dużej mierze od źródeł materiału językowego poddanego analizie i od zasad jego wyboru. W wypadku polszczyzny korzystam z danych zawartych w *Słowniku gniazd słowotwórczych współczesnego języka ogólnopolskiego*[3] (dalej: SGS), natomiast odroślinne gniazda kaszubskie i łużyckie opracowałam samodzielnie: kaszubskie[4] – na podstawie *Słownika gwar kaszubskich na tle kultury ludowej* B. Sych-

---

[1] Por. H. JADACKA, *Aktywność słowotwórcza polskich rzeczowników niemotywowanych (na materiale gniazdowym)*, Warszawa 1991; tejże, *Potencja słowotwórcza polskich rzeczowników niemotywowanych. Charakterystyka ilościowa*, „Poradnik Językowy“ 1992, z. 7, s. 475–484; tejże, *Od czego zależy aktywność słowotwórcza rzeczowników w języku polskim?*, „Poradnik Językowy“ 1994, z. 7, s. 1–10.

[2] Por. H. JADACKA, *Rzeczownik polski jako baza derywacyjna. Opis gniazdowy*, Warszawa 1995. Bazą derywacyjną uwzględnionych przeze mnie (mini)gniazd słowotwórczych są jednak nie tylko nazwy roślin niepodzielne słowotwórczo (jak w wypadku właściwej analizy gniazdowej), lecz także fitonimy, które same są derywatami słowotwórczymi; podstawami słowotwórczymi bywają również nazwy wielowyrazowe, np. kasz. *tobaczné zôrno* ‘sporysz’.

[3] *Słownik gniazd słowotwórczych współczesnego języka ogólnopolskiego* pod redakcją naukową H. Jadackiej. T. 1.: T. VOGELGESANG, *Gniazda odprzymiotnikowe*, t. 2: H. JADACKA, M. BONDKOWSKA, I. BURKACKA, E. GRABSKA-MOYLE, T. KARPOWICZ, *Gniazda odrzeczownikowe*, Kraków 2001. Wyrazy hasłowe tego słownika pochodzą z *Małego słownika języka polskiego* pod red. S. Skorupki, H. Auderskiej i Z. Łempickiej (1968), natomiast derywaty zostały zaczerpnięte zarówno z tego leksykonu, jak i ze *Słownika języka polskiego* pod red. W. Doroszewskiego (1958–69) oraz ze *Słownika języka polskiego* pod red. M. Szymczaka (1978–81), ponadto dodano do nich nowe wyrazy zarejestrowane w *Komputerowym słowniku języka polskiego PWN*, a „uzupełniająco zespół korzystał też z własnego doświadczenia językowego“ (SGS, t. 1, s. 13). Spośród wyrazów przestarzałych zawartych w słowniku pod red. W. Doroszewskiego, rejestrującym słownictwo z lat 1750–1950, pominięto tylko leksemy nie przejawiające aktywności słowotwórczej.

[4] Por. E. ROGOWSKA, *Derywaty od nazw roślin w „Słowniku gwar kaszubskich na tle kultury ludowej“ Bernarda Sychty*, [w:] Nazwy i dialekty Pomorza dawniej i dziś, 5, Gdańsk 2003, s. 15–43; tejże, *Aktywność słowotwórcza derywatów od nazw roślin w „Słowniku gwar ka-*

ty[5], zaś górnołużyckie[6] – na podstawie dwu słowników przekładowych: górnołużycko-niemieckiego F. Jakubaša[7] (z 1954 r.) i górnołużycko-rosyjskiego K. K. Trofimowicza[8] (z 1974 r.).

Na odmienność źródeł poddanych ekscerpcji składa się więc zarówno aspekt 1) jakościowy – różny jest status opisywanych języków, gdyż leksyka polska i górnołużycka pochodzi z języka ogólnego, a kaszubska – z gwar[9], ponadto tylko gwarowy słownik kaszubski rejestruje wyłącznie wyrazy rzeczywiście – choć z różną częstością – używane w odmianie mówionej, podczas gdy słowniki polskie (rzadziej) i górnołużyckie (częściej) zawierają również efemerydy i neologizmy typowo leksykograficzne (zwłaszcza słownik Jakubaša)[10], jak i 2) ilościowy – różny jest zasób leksykalny badanych słowników.

Najbogatszy jest poddany ekscerpcji materiał polski, zawarty w dwu tomach SGS, poświęconych rzeczownikom (t. 2)[11] i przymiotnikom (t. 1), drugie miejsce pod tym względem zajmuje materiał kaszubski pochodzący ze słownika Sychty, trzecie – górnołużycki, zaczerpnięty z dwu słowników jednotomowych. Jednak bogactwo materiału językowego będącego efektem ekscerpcji, czyli liczba uwzględnionych nazw roślin (zarówno przejawiających aktywność słowotwórczą, jak i tych o aktywności zerowej), zależy bezpośrednio nie od wielkości słowników, lecz od ich koncepcji. Najwięcej nazw roślin zawiera słownik Sychty – około 1150[12], następnie dwa tomy SGS – 803[13],

---

szubskich na tle kultury ludowej" Bernarda Sychty, „Acta Cassubiana" t. V, Gdańsk 2003, s. 147–160.

5 B. SYCHTA, *Słownik gwar kaszubskich na tle kultury ludowej*, t. I–VII, Wrocław 1967–1976.

6 Por. E. ROGOWSKA, *Derywaty od nazw roślin w języku górnołużyckim*, „Lětopis" 51 (2004) 1, s. 117–138.

7 F. JAKUBAŠ, *Hornjoserbsko-němski słownik*. *Obersorbisch-deutsches Wörterbuch*, Budyšin/ Bautzen 1954.

8 *Hornjoserbsko-ruski słownik*, zestajał K. K. Trofimowič, Budyšin-Moskwa 1974.

9 Istniejące słowniki literackiej kaszubszczyzny (zwłaszcza 2-tomowy *Słownik polsko-kaszubski* Jana Trepczyka, Gdańsk 1994) mają charakter autorski i postulatywny. O sposobach kształtowania terminologii botanicznej w kaszubszczyźnie literackiej pisałam w artykułach: E. ROGOWSKA, *Nazwy roślin uprawnych w „Słowniku polsko-kaszubskim" Jana Trepczyka*, [w:] Tematy. Księga jubileuszowa w 70. rocznicę urodzin Profesora Leszka Moszyńskiego. „Slawistyka" nr 9, Gdańsk 1998, s. 191–202; tejże, *Synonimia i polisemia w kaszubskich nazwach przebiśniegu i śnieżycy wiosennej*, „Gdańskie Studia Językoznawcze" VII, 2000, s. 123–136.

10 Źródła dotyczące wszystkich trzech języków łączy współwystępowanie wyrazów współcześnie używanych i przestarzałych, częstych i rzadkich, znanych powszechnie i poświadczonych tylko w jednym tekście (górnołużyckim lub polskim) lub w jednej wsi (kaszubskiej), nie dysponuję jednak informacjami o frekwencji tych słów w tekstach.

11 Nazwom roślin zgromadzonym w tym tomie poświęciłam osobny artykuł, por. E. ROGOWSKA, *Aktywność słowotwórcza nazw roślin w polszczyźnie (w świetle* Słownika gniazd słowotwórczych współczesnego języka ogólnopolskiego*)*, [w:] Wokół struktury słowa, red. nauk. A. Pstyga, Gdańsk 2003, s. 51–61.

12 E. ROGOWSKA, *Pluralne nazwy roślin w „Słowniku gwar kaszubskich" B. Sychty*, „Zeszyty Naukowe UG. Filologia Polska. Prace Językoznawcze" nr 19–20, Gdańsk 1994, s. 182.

13 W zakresie polskich nazw roślin nie jest to jednak zbiór kompletny: Mimo że uwzględniłam tu nie tylko fitonimy stanowiące w SGS ośrodki gniazd, lecz również zawarte tu fitonimy podzielne słowotwórczo, a więc derywaty należące do gniazd odrzeczownikowych (t. 2, np. *krwawnik*, *miesięcznica*) i odprzymiotnikowych (t. 1, np. *gorczyca*, *grubosz*), nie objęłam ekscerpcją podzielnych słowotwórczo nazw roślin w dotychczasowych dwu tomach SGS nieobecnych, tzn. należących do gniazd odczasownikowych (np. *rozchodnik*) i odliczebnikowych (np. *pięciornik*). Braki w zasobie polskich fitonimów poddanych analizie nie są jednak staty-

najmniej zaś dwa słowniki języka górnołużyckiego, traktowane łącznie – 668[14]. Nazw przejawiających aktywność słowotwórczą jest w tych słownikach odpowiednio mniej: w dwu tomach SGS – 355 (44 %)[15], w słowniku Sychty – 167 (14 %), a w obu słownikach górnołużyckich – 148 (22 %).

Pozyskany w ten sposób materiał językowy ma zdecydowanie różny charakter, istnieją jednak co najmniej dwa powody pozwalające go ze sobą zestawiać: 1) zawarte tu nazwy roślin i ich derywaty pochodzą z mniej więcej tego samego okresu historycznego, biorąc pod uwagę rolę flory w życiu społeczności posługujących się badanymi językami (tj. z końca epoki gospodarki rolniczo-przemysłowej i przemysłowo-rolniczej, sprzed zwycięstwa industrializacji, urbanizacji i globalizacji), 2) różnice pomiędzy zasobami leksykalnymi tych wydawnictw stanowią w znacznym stopniu odbicie różnic między językami, których dotyczą.

Porównywalność potencji derywacyjnej w trzech językach badanych na podstawie tak różnych źródeł zapewni sposób ich zestawienia: nie pod względem liczb bezwzględnych, lecz z uwagi na procentowe udziały określonych derywatów w ogólnej liczbie derywatów od nazw roślin w danym języku. Trzeba jednak pamiętać, że wszystkie dane statystyczne odnoszą się do leksyki zarejestrowanej w słownikach, nie zaś w tekstach.

1.2. Przez „nazwy roślin“ rozumiem tu nazwy gatunków roślin, czyli wyrazy typu pol. *brzoza*, *żyto*, kasz. *brzózka*, *żëto*, głuż. *brěza* ‘brzoza’, *žito*$_1$ ‘żyto’[16], a więc nie biorę pod uwagę nazw z wyższych i niższych poziomów potocznej i naukowej taksonomii botanicznej, takich jak z jednej strony pol. *drzewo*, *grzyb*, *cytrus* itd., kasz. *drzewo*, *grzib*, † *pierwulce*$_2$ ‘wczesne grzyby’ itd., głuż. *štom* ‘drzewo (rosnące)’, *hrib*, *žito*$_2$ ‘zboże’, zaś z drugiej – pol. ulęgałka, reneta itd., kasz. baba // zwykle pl. babë ‘odmiana późnych gruszek’, piñtë plt. ‘małe, drobne ziemniaki’ itd., głuż. hnidl(i)ca ‘gruszka ulęgałka’, renekloda ‘odmiana śliwek’, jer(i)ca ‘żyto jare’ itd. (ale uwzględniam wyrazy takie jak pol. trawa, mech itp., kasz. trôwa, mech itp., głuż. trawa, moch itp., traktowane jako nazwy gatunkowe w taksonomii potocznej). Jednak z powodu odmienności zawartych w badanych słownikach obrazów świata (w SGS jest to zresztą obraz heteroge-

---

stycznie istotne, gdyż fitonimów odczasownikowych i odliczebnikowych nie jest w polszczyźnie dużo, a nawet uwzględnienie derywatów należących do gniazd odprzymiotnikowych w niewielkim stopniu wpływa na ogólny obraz derywacji odroślinnej: w 2. tomie SGS znalazły się informacje o aktywności słowotwórczej 764 nazw roślin, w 1. – tylko 39 (5 %), przy czym derywatami opatrzono w 2. tomie SGS 360 nazw, w 1. – 9 (2,5 %), a derywatów tych zarejestrowano w 2. tomie 1420, w 1. – 22 (1,5 %).

[14] W stosunku do artykułu wymienionego w przypisie 6 uwzględniłam dodatkowo trzy nazwy roślin: *zerz*(*awc*) ‘rdza, śniedź’, *drożdże* i *pléseń*.

[15] O liczbie uwzględnionych podstaw słowotwórczych oraz o wielkości współczynnika obudowania derywatami haseł SGS decyduje sposób wykorzystania źródeł leksykograficznych zaznaczony w przypisie 3. Liczbę opisanych derywatów zmniejszyły jednak niektóre przyjęte przez autorów SGS ograniczenia materiałowe, a zwłaszcza pominięcie: a) czysto transpozycyjnych formacji z sufiksami *-anie*, *-enie*, *-cie*, należących do kategorii nomina actionis i nie będących podstawą kolejnych derywatów, b) nieprzejawiających aktywności słowotwórczej wyrazów opatrzonych kwalifikatorami chronologicznymi, frekwencyjnymi i geograficznymi, c) zbyt wyspecjalizowanego słownictwa obcego pochodzenia, głównie z zakresu nauk matematyczno-przyrodniczych (SGS, t. 1, s. 13–14).

[16] Materiał przykładowy ze słownika Sychty podaję dla uproszczenia w ortografii używanej w tekstach kaszubszczyzny literackiej, zaś materiał górnołużycki został dostosowany do aktualnej ortografii górnołużyckiej.

niczny: częściowo potoczny, częściowo naukowy) granice świata roślin wyznaczam tak, jak czyniono to w tradycyjnych klasyfikacjach naukowych, a więc nie wykluczam z niego grzybów, nie tylko kapeluszowych, takich jak pol. muchomor, kasz. muchor, głuż. muchor, lecz również niższych grzybów pasożytniczych, np. pol. pleśń, drożdże, kasz. ples // plesz // plesnia, mursz 'pleśń', młodzé 'drożdże', głuż. plěseń f. 'pleśń', droždźe pl. 'drożdże'.

Do tak rozumianych nazw gatunków roślin zaliczam wyrazy, w wypadku których przynajmniej jedno ze znaczeń – w świetle danych słownikowych (osobno dla każdego z języków) – odnosi się do rośliny lub jej części, nawet gdy nie jest to znaczenie występujące w tekstach najczęściej (np. pol. herbata i głuż. čaj 'roślina', 'jej odpowiednio przetworzone liście' i 'napar z tych liści', pol. i głuż. wino 'winorośl' i 'napój z niej przyrządzany', głuż. žonop 'gorczyca' i 'musztarda') i o największej liczbie derywatów (np. pol. pieprz$_1$ 'roślina' – 5 derywatów, pieprz$_2$ 'przyprawa' – 24 derywaty), a nawet gdy to nie ono zostało opatrzone derywatami (np. pol. arnika). Odrzuciłam natomiast takie nazwy, które w świetle słowników źródłowych odnoszą się wyłącznie do wyrobów roślinnych (np. pol. kakao i głuż. kakaw 'kakao', pol. cynamon i głuż. skorica 'cynamon', pol. rycyna, głuż. ricinus 'olej rycynowy', kasz. wino 'napój').

Przedmiotem mego zainteresowania są derywaty, które zostały utworzone od tak rozumianych nazw roślin zarówno w ich znaczeniach „czysto roślinnych", jak i we wszystkich znaczeniach metonimicznych, pozostających ze znaczeniami „czysto roślinnymi" w związku przyległości przestrzennej i/lub przyczynowo-skutkowej, a więc w znaczeniach partonimicznych (nazwy części roślin), genetycznych (nazwy gatunków drewna i włókna) i rezultatywnych (nazwy produktów roślinnych), ponadto derywaty powstałe od nazw roślin użytych w znaczeniach metaforycznych, opartych na podobieństwie formy i/lub funkcji (np. kasz. *remiónk*$_2$ żart. 'wódka', głuż. *buna* 'ziarnko kawy', pol. *herbata*$_5$ 'napar z ziół używany zamiast herbaty w celach leczniczych'). Analizie poddałam formacje powstałe od nazw roślin we wszystkich ich znaczeniach na różnych taktach derywacyjnych, a więc nie tylko a) derywaty utworzone bezpośrednio od nazw roślin, lecz również b) wyrazy pochodne od derywatów od tych nazw, c) derywaty od derywatów od derywatów nazw roślin itd.

1.3. O aktywności słowotwórczej nazw roślin decydują różne czynniki, m.in. podzielność słowotwórcza tych nazw, liczba znaczeń „czysto roślinnych", metonimicznych i metaforycznych[17], przynależność nazw do określonej odmiany języka (gwarowej, potocznej, naukowej). W tym artykule przedstawię dokładniej tylko jeden z takich czynników: rodzaj roślin, do których odnoszą się nazwy.

2. Już porównanie list rangowych nazw aktywnych słowotwórczo dowodzi, że nazwy niektórych roślin odznaczają się w językach górnołużyckim, polskim i kaszubskim wzmożoną aktywnością słowotwórczą. Wśród pierwszych 10 nazw o największej liczbie derywatów we wszystkich trzech badanych językach powtarzają się tylko dwie nazwy: *dąb* (pol. I, 36[18]; głuż. III, 18; kasz. III, 26) i *trawa* (pol. V, 21; głuż. VI, 12; kasz. X, 13), ale do nazw najaktywniejszych w dwu językach należy ich już 6: trzy w górnołużyckim i polskim: *mech* (pol. IV, 23; głuż. V, 13), *wino* (głuż. I, 20; pol. VII, 18) i *orzech* (pol. VII, 18; głuż. X, 8); dwie w górnołużyckim i kaszubskim: głuż. *tobak*

[17] Por. E. ROGOWSKA, *Aktywność słowotwórcza nazw roślin w polszczyźnie* ..., op. cit.

[18] Cyfra rzymska oznacza miejsce na skali rangowej, cyfra arabska – liczbę pochodnych formacji słowotwórczych.

// kasz. *tabaka* (kasz. II, 35; głuż. II, 19) i głuż. *chójna* // kasz. *xójka* ‘sosna’ (kasz. V, 20; głuż. VIII, 8); jedna w polskim i kaszubskim: *jabłoń* (pol. III, 26; kasz. VII, 16).

Więcej informacji o aktywności słowotwórczej nazw dostarczy jednak porównanie sumarycznych danych dotyczących różnych grup roślin. Ponieważ derywaty słowotwórcze zgromadzone w słownikach poddanych ekscerpcji odzwierciedlają na ogół potoczny obraz świata, przyjrzę się aktywności nazw roślin należących do grup wyodrębnianych potocznie, a więc takich jak drzewa, krzewy, warzywa, kwiaty itp., nie zaś naukowo, a więc takich jak brzozowate, bukowate, cisowate, gązewnikowate, rdestowate, krzyżowe itp. Jednak istotą kategoryzacji potocznej, nienaukowej jest „porządkowanie świata na podstawie wybranych cech przy braku jednolitego kryterium ich doboru“[19], toteż będący jej rezultatem podział nie jest ani wyczerpujący, ani rozłączny, a w dodatku zależny od przyjętego punktu widzenia (rolnika, konsumenta, turysty itp.). Aby uzyskać porównywalność danych statystycznych, z kategorii wyróżnianych w potocznej klasyfikacji świata roślin przejęłam te, które pozwalają poddać zgromadzony materiał językowy podziałowi jak najbardziej rozłącznemu (w sytuacjach granicznych o zaliczeniu konkretnej rośliny do określonej grupy decydowała jej aktywność słowotwórcza, np. *oliwka* znalazła się wśród drzew nieowocowych ze względu na derywaty typu *oliwa* ‘wytwór’, nie zaś **oliweczka* ‘mały owoc’), i uzupełniłam je kategoriami pochodzącymi z klasyfikacji szkolnej, typu „grzyby niższe (niekapeluszowe)“, „rośliny niższe (glony, porosty, mchy, paprotniki)“, uzyskując w ten sposób podział w miarę wyczerpujący; rośliny nie dające się jednoznacznie zaliczyć do tak utworzonych grup wyodrębniłam osobno jako „inne rośliny“ (wśród rodzimych np. pol. *jemioła* // głuż. *jemjel*, pol. *krokosz*, *gązewnik*, *włośnica*, wśród egzotycznych np. pol. *lukrecja* // głuż. *słódke drjewo*, pol. *papirus* // głuż. *papyrus*, pol. i głuż. *bambus*, pol. *tykwa*, *asfodel*). Na rodzaj i liczbę – w sumie 26 – wyróżnionych grup roślin miała ponadto wpływ decyzja osobnego wydzielenia roślin rodzimych i egzotycznych. Pełną listę wyróżnionych grup roślin oraz dane liczbowe i procentowe dotyczące aktywnych słowotwórczo nazw roślin należących do tych grup i potencji derywacyjnej tych nazw zawiera tabela, natomiast wykaz nazw roślin aktywnych słowotwórczo zaliczonych do poszczególnych grup (wraz z informacjami o liczbie ich derywatów zarejestrowanych przez wymienione wyżej źródła) znajduje się w aneksie.

Tabela: Aktywność słowotwórcza nazw roślin należących do różnych grup w języku polskim, górnołużyckim i w gwarach kaszubskich

rośliny	język polski				język górnołużycki				gwary kaszubskie			
	podstawy		derywaty		podstawy		derywaty		podstawy		derywaty	
	liczba	%	liczba	%	liczba	%	liczba	%	liczba	%	liczba	%
drzewa rodzime nieowocowe	24	6,8	208	14,4 I	22	14,9	90	17,3 I	17	10,2	135	19,9 I
drzewa rodzime owocowe	10	2,8	90	6,2 IV	10	6,8	37	7,1 III	7	4,2	53	7,8 III
drzewa egzotyczne nieowocowe	18	5,1	69	4,4 IX	9	6,1	15	2,9 XIII	–	–	–	–
drzewa egzotyczne owocowe	12	3,4	66	4,6 VII	9	6,1	18	3,5 XI	1	0,6	1	0,1 XXI

[19] G. HABRAJSKA, *Kategoryzacja a klasyfikacja – potoczne i naukowe widzenie świata (Analiza badań ankietowych dotyczących kategoryzacji nazw roślin)*, [w:] Językowa kategoryzacja świata, red. R. Grzegorczykowa, A. Pajdzińska, Lublin 1996, s. 223.

krzewy rodzime nieowocowe	20	5,6	59	4,1 X	7	4,7	20	3,9 IX	11	6,6	24	3,5 VIII
rodzime krzewy i krzewinki owocowe	12	3,4	52	3,6 XI	6	4,1	19	3,7 X	11	6,6	28	4,1 VI
krzewy egzotyczne	12	3,4	69	4,8 VI	3	2,0	31	6,0 VII	–	–	–	–
warzywa (rodzime)	30	8,5	132	9,1 II	14	9,5	47	9,1 II	19	11,4	106	15,7 II
zboża rodzime	6	1,7	38	2,6 XVIII	7	4,7	23	6,0 VII	8	4,8	48	7,1 V
zboża egzotyczne	2	0,6	5	0,3 XXV	2	1,4	4	0,8 XXI	–	–	–	–
rośliny paszowe (rodzime)	4	1,1	10	0,7 XXIV	2	1,4	3	0,6 XXIV	8	4,8	15	2,2 XIV
rośliny przemysłowe rodzime	8	2,3	48	3,3 XII	9	6,1	37	7,1 III	3	1,8	19	2,8 IX
rośliny przemysłowe egzotyczne	6	1,7	22	1,5 XXII	2	1,4	7	1,3 XIX	1	0,6	2	0,3 X
rośliny przyprawowe rodzime	12	3,4	65	4,5 VIII	9	6,1	37	7,1 III	3	1,8	19	2,8 IX
rośliny przyprawowe egzotyczne	4	1,1	37	2,6 XVIII	3	2,0	16	3,1 XII	1	0,6	4	0,6 XVIII
rośliny ozdobne ogródkowe	25	7,0	75	5,2 V	3	2,0	15	2,9 XIII	4	2,4	8	1,2 XV
rośliny doniczkowe	13	3,7	29	2,0 XX	2	1,4	2	0,4 XXVI	3	1,8	4	0,6 XVII
chwasty	13	3,7	41	2,8 XVII	5	3,4	11	2,1 XVII	11	6,6	18	2,7 XII
zioła lecznicze	21	5,9	43	3,0 XVI	3	2,0	5	1,0 XX	10	6,0	19	2,8 IX
inne kwitnące rośliny polne, łąkowe, leśne itp.	46	7,3	95	6,6 III	5	3,4	8	1,5 XVIII	21	12,7	51	7,5 IV
trawy i trzciny	9	2,5	46	3,2 XIII	6	4,1	27	5,2 VI	8	4,8	24	3,6 VII
grzyby kapeluszowe	12	3,4	28	1,9 XXI	1	0,7	4	0,8 XXI	6	3,6	7	1,0 XVI
grzyby niższe	12	3,4	47	3,2 XIII	3	2,0	14	2,7 XV	2	1,2	4	0,6 XVII
glony, porosty, mchy, paprotniki	10	2,8	46	3,2 XIII	2	1,4	14	2,7 XV	8	4,8	16	2,4 XIII
inne rośliny rodzime	4	1,1	6	0,4 XXVI	1	0,7	3	0,6 XXIV	–	–	–	–
inne rośliny egzotyczne	10	2,8	21	1,5 XXII	3	2,0	4	0,8 XXI	–	–	–	–
rośliny rodzime	**291**	**82**	**1158**	**80**	**117**	**79**	**424**	**82**	**162**	**97**	**670**	**99**
rośliny egzotyczne	**64**	**18**	**289**	**20**	**31**	**21**	**95**	**18**	**5**	**3**	**7**	**1**
razem	**355**	**100**	**1447**	**100**	**148**	**100**	**519**	**100**	**167**	**100**	**677**	**100**

Cyfry arabskie odnoszą się do danych liczbowych (liczba podstaw i derywatów zarejestrowanych w źródłach) i procentowych (udział w ogólnej liczbie podstaw i derywatów) dotyczących charakteryzowanych grup fitonimów, liczby rzymskie – do miejsca poszczególnych grup fitonimów ze względu na aktywność słowotwórczą przejawianą przez nazwy należące do tych grup.

Nazwy przejawiające aktywność słowotwórczą odnoszą się – biorąc pod uwagę wszystkie trzy badane języki – do 19 grup roślin rodzimych i 7 egzotycznych. Zarówno od nazw roślin rodzimych, jak i egzotycznych tworzy się derywaty przynajmniej w jednym z tych języków w wypadku: drzew owocowych, drzew nieowocowych, krzewów nieowocowych, zbóż, roślin przemysłowych (takich jak tytoń, kartofle, maniok, rośliny włókiennicze i oleiste), roślin przyprawowych, a także „innych roślin", które nie dają się jednoznacznie zaliczyć do wymienionych wyżej i niżej grup. We wszystkich trzech badanych językach tylko nazwy roślin rodzimych przejawiają aktywność słowotwórczą w wypadku krzewów i krzewinek owocowych, uprawnych roślin paszowych, warzyw, ozdobnych roślin ogrodowych, roślin doniczkowych, chwastów, ziół, kwitnących roślin dziko rosnących (polnych, leśnych, łąkowych itp.), dziko rosnących roślin niekwitnących, „zielonych" (traw i trzcin), grzybów kapeluszowych, niższych grzybów pasożytniczych oraz innych roślin niższych (glony, porosty, mchy, paprotniki). O obudowaniu derywatami nazw roślin egzotycznych decyduje zatem w badanych językach przede wszystkim bezpośrednia – odczuwana przez użytkowników tych języków – użyteczność tych roślin, a właściwie ich części i otrzymywanych z nich produktów, takich jak przyprawy, mąka, olej, drewno i tkaniny. Tylko w wypadku derywatów od nazw „innych roślin egzotycznych" na powstanie kilku formacji pochodnych miały w języku polskim i górnołużyckim wpływ względy kulturowe (np. pol. *papirus* // głuż. *papyrus*) i poznawcze (np. pol. *dzbanecznik*, *kapturnica*, będące podstawami naukowych terminów botanicznych).

W języku polskim i górnołużyckim aktywność słowotwórczą przejawiają nazwy tych samych grup roślin, w tym wszystkich wymienionych typów roślin egzotycznych, natomiast w wypadku kaszubszczyzny przynajmniej słownik Sychty, uwzględniający z założenia tylko słownictwo gwarowe, nie poświadczył derywatów od nazw egzotycznych drzew nieowocowych, krzewów, zbóż i „innych roślin", ponadto od nazw „innych roślin rodzimych". Wynika to z jednej strony z niewystępowania w gwarach kaszubskich nazw wielu roślin egzotycznych, przynajmniej w znaczeniach „czysto roślinnych" lub partytywnych (np. *wino* to w słowiku Sychty tylko 'napój'), z drugiej – z braku derywatów od nazw takich roślin, z których produkty w kulturze ludowej charakteryzują się mniejszym stopniem przetworzenia w porównaniu z kulturą miejską (np. kasz. *riz* 'ryż, potrawa mleczna', pol. *ryż* 'potrawa mleczna' i *mąka ryżowa*). Niską istotność kulturową roślin egzotycznych w gwarach kaszubskich odzwierciedlają również kaszubskie współczynniki udziału nazw roślin egzotycznych aktywnych słowotwórczo i ich derywatów w ogólnej liczbie nazw roślin aktywnych słowotwórczo i ich derywatów, wynoszące odpowiednio 3 % i 1 %. Natomiast w językach polskim i górnołużyckim udziały nazw roślin egzotycznych i ich derywatów w ogólnym zasobie nazw roślin aktywnych słowotwórczo i ich derywatów są zbliżone i wynoszą: w polszczyźnie – 18 % podstaw i 20 % derywatów, w języku górnołużyckim – 21 % podstaw i 18 % derywatów.

3. Przyjrzyjmy się aktywności słowotwórczej poszczególnych grup roślin dokładniej:

3.1. We wszystkich badanych językach wyższą od średniej aktywnością słowotwórczą (a zatem również wyższym udziałem w ogólnej liczbie derywatów niż podstaw) odznaczają się nazwy rodzimych drzew owocowych i nieowocowych, zbóż rodzimych, rodzimych roślin przemysłowych, roślin przyprawowych rodzimych i egzotycznych, w zasadzie też nazwy krzewów egzotycznych (tworzące derywaty tylko w języku pol-

skim i górnołużyckim) – a więc przede wszystkim drzew i roślin uprawianych bezpośrednio na potrzeby człowieka, zaspokajających jego podstawowe potrzeby bytowe (pożywienie, odzież, budulec). Również we wszystkich badanych językach mniejszą od średniej produktywność słowotwórczą przejawiają nazwy egzotycznych drzew nieowocowych, rodzimych krzewów nieowocowych, roślin paszowych, egzotycznych roślin przemysłowych, roślin doniczkowych, chwastów, ziół, kwitnących roślin dziko rosnących oraz innych roślin rodzimych i egzotycznych, ponadto w zasadzie nazwy zbóż egzotycznych (nie mające derywatów w kaszubszczyźnie). Niska aktywność słowotwórcza jest zatem cechą nazw roślin trojakiego rodzaju: 1) roślin egzotycznych, zaspokajających wprawdzie podstawowe potrzeby bytowe, ale znanych tylko w postaci przetworzonej (np. ryż, bawełna, mahoń), 2) rodzimych roślin uprawnych, zaspokajających dodatkowe potrzeby człowieka (rośliny ozdobne) lub czyniących to niebezpośrednio (rośliny paszowe), 3) roślin dziko rosnących, mniej użytecznych dla człowieka (zioła), nieużytecznych (dziko rosnące rośliny kwitnące) lub szkodliwych (chwasty). Taka zgodność względnej wartości wskaźników aktywności słowotwórczej we wszystkich trzech językach w wypadku aż 17 z 26 uwzględnionych grup roślin (7 wyższa, 11 niższa) jest skutkiem i zarazem świadectwem antropocentryzmu i utylitaryzmu, decydujących o obrazach świata kreowanych przez derywację odroślinną w językach społeczności funkcjonujących w zbliżonych warunkach społeczno-przyrodniczych.

3.2. Różnice w wysokości średniej liczby derywatów dotyczą 8 grup roślin i różnie rozkładają się między językami.

Cechą specyficzną odroślinnej derywacji górnołużyckiej (przeciwstawiającą ją derywacji polskiej i kaszubskiej) jest wyższa od przeciętnej aktywność słowotwórcza nazw ozdobnych roślin ogródkowych, grzybów kapeluszowych i niekapeluszowych oraz nieco niższa od przeciętnej aktywność słowotwórcza nazw warzyw. W wypadku nazw o wyższej średniej potencji derywacyjnej wynika to z rejestrowania przez górnołużyckie słowniki przekładowe tylko derywatów od nazw odnoszących się do roślin najważniejszych kulturowo w tych grupach (np. wśród nazw grzybów kapeluszowych tylko od wyrazu *muchor*, podczas gdy w kaszubszczyźnie od 6, a w polszczyźnie od 12 nazw), a więc o rozbudowanych rodzinach słowotwórczych. O niższej od przeciętnej średniej liczbie derywatów od nazw warzyw zadecydowało pominięcie przez słowniki górnołużyckiego języka literackiego niektórych formacji „ludowych", którym zawdzięczają wysoką średnią nazwy warzyw w kaszubszczyźnie (np. *bób* – 25 derywatów, *marchew* – 17, *wrëk* – 13) i polszczyźnie (np. *groch* – 17, *kapusta* – 15).

Z polszczyzną łączy język górnołużycki wyższa od przeciętnej aktywność słowotwórcza nazw traw i roślin szuwarowych oraz nazw niższych roślin zaliczanych przez biologów do glonów, porostów, mchów i paprotników, związana z wysoką potencją derywacyjną nazw szczególnie w tych grupach istotnych kulturowo: pol. i głuż. *trawa*, pol. *trzcina* // *rohodź* oraz pol. *mech* // głuż. *moch*, podczas gdy wskaźnik średniej liczby derywatów w kaszubszczyźnie pomniejszają stosunkowo liczne pojedyncze derywaty tautologiczne (np. *ówsónka* < *ówsanô trôva* 'śmiałek pogięty').

Natomiast wspólną cechą systemu derywacyjnego górnołużyckiego i kaszubskiego jest niższa od przeciętnej w tych językach aktywność słowotwórcza nazw egzotycznych drzew owocowych i krzewów owocowych. W pierwszym wypadku jest to spowodowane poświadczeniem przez polskie słowniki licznych (dla *granatu* zbyt licznych) formacji utworzonych od wyrazów *cytryna*, *granat* i *pomarańcza* (po 11 derywatów), w tym derywatów „kolorystycznych", w drugim – niską aktywnością słowotwórczą kaszubskich i górnołużyckich nazw krzewów owocowych uprawnych: 'agrestu' i 'porzeczki',

a dla kaszubszczyzny ponadto bogatą synonimiką w obrębie nazw krzewinek jagodowych aktywnych słowotwórczo (np. *jagoda*, *szczérznica/ szczérznice*, *brzësznice* ‘czernica’).

4. Te same dane statystyczne można interpretować również z punktu widzenia języków, których one dotyczą. Jak zatem w świetle aktywności słowotwórczej fitonimów mierzonej udziałem liczby derywatów od ich określonych grup w ogólnej liczbie derywatów odroślinnych przedstawia się na tle języka polskiego i gwar kaszubskich język górnołużycki?

W 13 z 26 uwzględnionych wypadków zajmuje miejsce pośrednie pomiędzy polszczyzną a kaszubszczyzną. Sytuacja, gdy najwyższe wskaźniki aktywności słowotwórczej charakteryzują polszczyznę, a najniższe kaszubszczyznę, dotyczy 8 grup roślin, w tym 4 rodzimych: krzewów nieowocowych (4,1 % – 3,9 % – 3,5 %), ozdobnych roślin ogródkowych (5,2 % – 2,9 % – 1,2 %), grzybów niekapeluszowych (3,2 % – 2,7 % – 1,2 %) oraz glonów, porostów, mchów i paprotników (3,2 % – 2,7 % – 2,4 %); i 4 egzotycznych: drzew nieowocowych (4,8 % – 2,9 % – 0 %), drzew owocowych (4,6 % – 3,5 % – 0,1 %), roślin przemysłowych (1,5 % – 1,3 % – 0,3 %) oraz tzw. „innych roślin egzotycznych“ (1,5 % – 0,8 % – 0 %). Odwrotne zjawisko, czyli najwyższy wskaźnik potencji derywacyjnej w kaszubszczyźnie, a najniższy w polszczyźnie, zachodzi w wypadku nazw 5 grup roślin rodzimych: drzew nieowocowych (14,4 % – 17,3 % – 19,9 %), drzew owocowych (6,2 % – 7,1 % – 7,8 %), krzewów i krzewinek owocowych (3,6 % – 3,7 % – 4,1 %), zbóż (2,6 % – 6 % – 7,1 %) i roślin przemysłowych (3,3 % – 8,7 % – 12,9 %). Dane te wskazują na średnią dla społeczności górnołużyckiej – w porównaniu z użytkownikami gwar kaszubskich i polszczyzny literackiej – istotność kulturową pewnych grup roślin: niższą niż w kaszubszczyźnie a wyższą niż w polszczyźnie w wypadku rodzimych roślin polowych (zarówno z punktu widzenia rolnika, jak i konsumenta), drzew (jako budulca i składnika krajobrazu) i owoców rodzimych (w tym dziko rosnących i uprawianych na własne potrzeby), natomiast niższą niż w polszczyźnie a wyższą niż w kaszubszczyźnie w wypadku kwiatów i krzewów ozdobnych (zarówno z punktu widzenia hodowcy – ogrodnika, działkowca czy posiadacza ogródka, jak i „konsumenta“ urody tych roślin) oraz owoców egzotycznych i roślinnych wyrobów importowanych o charakterze niekulinarnym.

W 6 wypadkach górnołużyckie fitonimy wyróżniają się aktywnością słowotwórczą najwyższą wśród fitonimów w trzech badanych językach. Aż w 5 z tych 6 wypadków drugie miejsce pod względem udziału w ogólnej liczbie derywatów zajmują fitonimy polskie; odnoszą się one do 3 grup roślin egzotycznych: krzewów (6 % – 4,8 % – 0 %), zbóż (0,8 % – 0,3 % – 0 %) i roślin przyprawowych (3,1 % – 2,6 % – 0,6 %), oraz 2 grup roślin rodzimych: roślin przyprawowych (7,1 % – 4,5 % – 2,8 %) i tzw. „innych roślin rodzimych“ (0,6 % – 0,4 % – 0 %). Świadczy to o użytkownikach języka górnołużyckiego jako o znawcach roślinnych przypraw i używek (*kofej* ‘kawa’, *wino*, *čaj* ‘herbata’) oraz innych przetworzonych roślinnych wyrobów kulinarnych (np. z ryżu i kukurydzy). Najwyższy wskaźnik obudowania derywatami w języku górnołużyckim przy drugim miejscu kaszubszczyzny jest właściwością tylko jednej grupy fitonimów: nazw „zielonych“, niekwitnących rodzimych roślin dziko rosnących, czyli traw i trzcin (5,2 % – 3,6 % – 3,2 %). Wskaźnik ten język górnołużycki zawdzięcza głównie roślinom szuwarowym[20].

[20] Ze względu udział derywatów od nazw traw w ogólnej liczbie derywatów na pierwszym miejscu znalazły się gwary kaszubskie, na drugim – język górnołużycki, na trzecim – język polski (3 % – 2,5 % – 1,7 %), natomiast pod względem wielkości udziału derywatów od nazw

Również w 6 wypadkach górnołużyckie fitonimy tworzą proporcjonalnie najmniej derywatów. Dotyczy to wyłącznie roślin rodzimych. Nazwy 4 z tych grup roślin największą aktywność słowotwórczą przejawiają w polszczyźnie; są to nazwy: roślin doniczkowych (0,4 % – 0,6 % – 2 %), chwastów (2,1 % – 2,7 % – 2,8 %), ziół (1 % – 2,8 % – 3 %) i grzybów kapeluszowych (0,8 % – 1 % – 1,9 %). Zioła, chwasty i grzyby należą do roślin ważnych w tradycyjnej kulturze agrarnej, ale stopniowo tracących na ważności w kulturze współczesnej, rośliny doniczkowe – odwrotnie; nie może zatem dziwić, że najmniej dokładny obraz znalazły w najmniejszych objętościowo słownikach łużyckich.

Najmniejsza produktywność derywacyjna fitonimów w języku górnołużyckim przy ich największej produktywności derywacyjnej w kaszubszczyźnie cechuje 2 grupy roślin: rośliny paszowe (0,6 % – 0,7 % – 2,2 %) i dziko rosnące rośliny kwitnące (1,5 % – 6,6 % – 7,5 %). Ponadto w jednym wypadku – nazw warzyw – produktywność ich nazw jest w języku górnołużyckim identyczna jak w polszczyźnie, ale niemal dwukrotnie niższa niż w kaszubszczyźnie (po 9,1 % – 15,7 %). Interesujące są zwłaszcza przyczyny różnej aktywności słowotwórczej w grupie nieuprawnych roślin kwitnących. Ich niska potencja słowotwórcza w języku górnołużyckim stanowi proste odbicie ich niewielkiej istotności kulturowej. Duża liczba ich derywatów w kaszubszczyźnie jest pochodną notowania przez słownik Sychty licznych gwarowych wariantów słowotwórczych i synonimów terytorialnych, które wchodzą ze swymi podstawami w relację derywacji tautologicznej o wyłącznie strukturalnej funkcji formantu słowotwórczego. Natomiast w SGS swą obecność fitonimy z tej grupy zawdzięczają głównie wykorzystaniu ich w funkcji podstaw słowotwórczych przy tworzeniu terminologii botanicznej (np. *bodziszek* > *bodziszkowaty*$_{\text{przym.}}$ > *bodziszkowate*$_{\text{rzecz.}}$). Nazwy tego typu, znane wyłącznie polszczyźnie, są w niej również źródłem aktywności słowotwórczej tzw. „innych roślin rodzimych“ i „innych roślin egzotycznych“.

5. Na koniec warto krótko przyjrzeć się językowemu obrazowi flory Górnych Łużyc, Kaszub i całej Polski widzianemu przez pryzmat udziałów derywatów od nazw roślin należących do poszczególnych grup w ogólnej liczbie derywatów odroślinnych. W jednej czwartej ów kulturowy krajobraz wypełniają lasy i ogrody warzywne, gdyż we wszystkich trzech językach nazwy drzew nieowocowych i warzyw tworzą najwięcej derywatów. Ale pozostałe fragmenty tego pejzażu kształtują się w każdym z badanych języków odmiennie. Trzecie miejsce w języku górnołużyckim i w kaszubszczyźnie należy do rodzimych drzew owocowych, natomiast w polszczyźnie do kwitnących roślin dziko rosnących, które w kaszubszczyźnie pod względem aktywności słowotwórczej zajmują miejsce czwarte, a w języku górnołużyckim – dopiero osiemnaste. Trzecią pozycją wyróżniają się w języku górnołużyckim również rodzime rośliny przyprawowe i przemysłowe; obie te grupy roślin w kaszubszczyźnie zajmują dopiero miejsce dziewiąte, natomiast w polszczyźnie rośliny przyprawowe – ósme, a rośliny przemysłowe – dwunaste. Wysokie, szóste miejsce należy w języku górnołużyckim do traw i trzcin, które w kaszubszczyźnie są siódme, ale w polszczyźnie dopiero trzynaste.

Jeśli skupić uwagę na grupach roślin, które w języku górnołużyckim w stosunku i do polszczyzny, i do kaszubszczyzny różnią się co najmniej 5 miejscami w tabeli, okaże się, że w krajobrazie kulturowym Górnych Łużyc widzianym przez pryzmat aktywności słowotwórczej nazw roślin ponadprzeciętnie wysokie pozycje zajmują przede wszyst-

---

roślin szuwarowych w ogólnej liczbie derywatów pierwszą pozycję zajmuje język górnołużycki, drugą – polski, trzecią – gwary kaszubskie (2,7 % – 1,5 % – 0,6 %).

kim rodzime rośliny przemysłowe (III – kasz. IX, pol. XII) oraz rodzime (III – pol. VIII, kasz. IX) i egzotyczne rośliny przyprawowe (XII – pol. i kasz. XVIII), a zatem rośliny zaspokajające potrzeby bytowe, ale nie te najbardziej podstawowe (choć nienoszące też znamion luksusu), a ponadto używki, zwłaszcza piwo i tytoń. Obraz ten dobrze wpisuje się w stereotyp mieszczańskiego dobrobytu kojarzonego w PRL-u ze sklepami NRD. Z drugiej strony wyjątkowo ubogo przedstawiają się w tym pejzażu dziko rosnące rośliny kwitnące (XVIII – pol. III, kasz. IV), niezbyt bogato też zioła lecznicze (XX – pol. XVI, kasz. IX). Znikają więc z pejzażu kulturowego Górnych Łużyc różne roślinki drobne i niepożyteczne, oczywiście z wyjątkiem nadwornych szuwarów. Krajobraz Górnych Łużyc jawi się – w świetle zgromadzonego przeze mnie materiału słowotwórczego – jako z jednej strony najbardziej zurbanizowany, z drugiej zaś – najmniej autonomiczny, bo najbardziej podporządkowany człowiekowi i jego potrzebom.

Aneks

Lista fitonimów aktywnych słowotwórczo w językach: górnołużyckim, kaszubskim i polskim (w nawiasach liczba ich derywatów)

drzewa rodzime nieowocowe
głuż. (22 nazwy, 90 derywatów): *dub* (18), *brěza* (8), *chójna* (8), *wjerba* (7), *wosa* (7), *wólša* (6), *buk* (5), *hrab* (5), *šmrěk* (5), *jědla* (3), *wjerjebina* (3), *chójca* (2), *ćis* (2), *jaseń* (2), *lipa* (2), *bołmina* (1), *habr* ‘grab’ (1), *kastanija* (1), *klon* (1), *larik* (1), *topoł* ‘topola’ (1), *wjaz* ‘wiąz’ (1)
kasz. (17 n., 135 der.): *dãb* (26), *chójka* (20), *olcha* (13), *brzózka* (12), *dana* (11), *buk* (10), *grôb* (10), *lëpa* (9), *karsztan* (5), *oska* (4), *wiérzba* (4), *cës* (2), *jarząbk* (2), *jasón* (2), *sosna* (2), *strzãpiastô chojna* (2), *jagła* (1), *skowrónkowé drzewo* ‘modrzew’ (1)
pol. (24 n., 28 der.): *dąb* (36), *jodła* (17), *lipa* (14), *sosna* (14), *olcha* (14), *choina* (12), *brzoza* (11), *osika* (11), *wierzba* (10), *jarząb* (9), *buk* (8), *cis* (8), *świerk* (7), *grab* (6), *kasztan*$_2$ (5), *jesion* (4), *klon* (4), *modrzew* (4), *topola* (4), *wiąz* (4), *jawor* (3), *akacja* (1), *brzost* (1), *limba* (1)

drzewa rodzime owocowe
głuż. (10 n., 37 der.): *worjech* (8), *jabłoń* (7), *wišeń/wišnja* (7), *krušwa* (5), *slowka* (4), *maruša* ‘morwa’ (2), *třěšeń*/*třěšnja* (1), *aprikoza* (1), *margla* (1), *brěšk* (1)
kasz. (7 n., 53 der.) *jabłóń* (16), *slëwa* (11), *krëszka* (8), *orzech* (8), *wisznia* (7), *krzesznia* (2), *prôwdzëwô sliwka* (1)
pol. (10 n., 90 der.): *jabłoń* (26), *orzech* (18), *grusza* (11), *śliwa* (11), *wiśnia* (10), *morela* (4), *brzoskwinia* (3), *czereśnia* (3), *morwa* (3), *węgierka* (1)

drzewa egzotyczne nieowocowe
głuż. (9 n., 15 der.): *palma* (5), *sago* (2), *wolijowka* (2), *cedra* (1), *cypresa* (1), *ławrjenc* (1), *mahagoni* (1), *oliwa* (1), *palizander* (1)
pol. (18 n., 69 der.): *oliwka* (12), *palma* (9), *cedr* (6), *cyprys* (5), *laur* (5), *mahoń* (5), *heban* (4), *magnolia* (3), *platan* (3), *ambra* (2), *eukaliptus* (2), *kasztan*$_1$ (2), *palisander* (2), *pinia* (2), *pistacja* (2), *wawrzyn* (2), *nanercz* (2), *hikora* (1)
drzewa egzotyczne owocowe
głuż. (9 n., 18 der.): *citrona* (4), *mandla* (3), *oranža* (3), *datla* (2), *kokos* (2), *apelsina* (1), *figa* (1), *mango* (1), *pomoranč* (1)
kasz. (1 n., 1 der.): *figa* (1)

pol. (12 n., 66 der.): *cytryna* (11), *granat* (11), *pomarańcza* (11), *ananas* (8), *banan* (7), *migdał* (6), *figa* (4), *kokos* (2), *mandarynka* (2), *mango* (2), *nektaryna* (1), *bergamota*(1)

krzewy rodzime nieowocowe
głuż. (7 n., 20 der.): *bóz* (4), *lěska* (4), *šipka* (4), *jiwa* (2), *rokot*/*rokoć* (4), *jałorc* (1), *jasmin* (1)
kasz. (11 n., 24 der.): *leszczëna* (7), *jałówc*/*jałowiec* (4), *jiglëna*/*jeglëna* (2), *kaduk* (2), *krëszëna* (2), *wilczé jagodë*/*wilczô wisznia* (2), *bes* (1), *kozlëna*$_1$ (1), *sëdwina* (1), *szatlach* (1), *witczi* (1)
pol. (20 n., 59 der.): *łoza* (8), *dereń* (6), *szakłak* (5), *kosodrzewina* (4), *wiklina* (4), *berberys* (3), *bukszpan* (3), *głóg* (3), *trzmielina* (3), *bez* (2), *czeremcha* (2), *jałowiec* (2), *jaśmin* (2), *kalina* (2), *leszczyna* (2), *tarnina* (2), *wawrzynek* (2), *kwaśnica* (2), *ligustr* (1), *rokita*/*rokicina* (1)

rodzime krzewy i krzewinki owocowe
głuż. (6 n., 19 der.): *jahoda* (8), *malena* (5), *ćernjowa jahodka* (2), *truskalca* (2), *kosmačk*/*kosmačka* (1), *žorawa* (1)
kasz. (11 n., 28 der.): *jagoda* (10), *malëna* (6), *borówka* (2), *łochina*/*łochóna* (2), *żôrówczi* (2), *brzësznice* (1), *jażëna* (1), *ostrożënë* (1), *potrôwnic*/*potrôwnica* (1), *skwierczëna* (1), *szczérznica*/ *szczérznice* (1)
pol. (12 n., 52 der.): *malina* (12), *borówka* (9), *jagoda* (8), *jeżyna* (6), *agrest* (5), *porzeczka* (3), *poziomka* (3), *truskawka* (2), *brusznica* (1), *ostrężnica* (1), *ostrężyna* (1), *żurawina* (1)

krzewy egzotyczne
głuż. (3 n, 31 der.): *wino* (20), *kofej* (7), *čaj* (4)
pol. (12 n., 69 der.): *wino* (18), *kawa* (17), *herbata* (9), *koka* (9), *kapar* (4), *akant* (2), *krasnodrzew* (2), *mimoza* (2), *ostrokrzew* (2), *szczytnica* (2), *kamelia* (1), *rododendron* (1)

warzywa
głuż. (14 n., 47 der.): *hroch* (7), *cybla* (6), *kał* (6), *rěpa*$_1$ ‘burak’ (6), *rěpa*$_2$ ‘rzepa’ (6), *runkel*/*runkla* (3), *buna* (2), *kórka* (2), *morchej* (2), *retkej* (2), *solotej* (2), *kisały kał* ‘szczaw’ (1), *kisykał* ‘szczaw’ (1), *tomata* ‘pomidor’ (1)
kasz. (19 n., 106 der.): *bób* (25), *marchew* (17), *wrëk* ‘brukiew’ (13), *groch* (9), *kapusta* (9), *cëbula* (7), *bruk* (4), *piotruszka* (4), *rzepa* (4), *łëk* (3), *dëńô* (2), † *kricz* (2), *bania*/*baniô* (1), *gurka* (1), *kwasné lëstë* (1), *rabarber* (1), *salôta* (1), *szable* (1), *szczaw*/*szczawa* (1)
pol. (30 n., 132 der.): *groch* (17), *kapusta* (15), *burak* (12), *cebula* (12), *marchew* (9), *fasola* (7), *melon* (6), *ogórek* (6), *pomidor* (6), *bób* (5), *dynia* (5), *szczaw* (5), *kalafior* (3), *papryka* (3), *szparag* (3), *brukiew* (2), *seler* (2), *szczypiorek* (2), *bania* (1), *kalarepa* (1), *oberżyna* (1), *pietruszka* (1), *por* (1), *rzepa* (1), *rzeżucha* (1), *rzodkiew* (1), *sałata* (1), *szpinak* (1), *karota* (1), *rabarbar* (1)

zboża rodzime
głuż. (7 n., 23 der.): *wows* (7), *pšeńca* (4), *rož* (4), *ječmjeń* (3), *hejda* ‘gryka’ (2), *žito* ‘żyto’ (2), *jahły* (1)
kasz. (8 n., 48 der.): *ówś* (14), *jiczmo*/*jãczmë* (11), *reż* ‘żyto’ (6), *żëto* (6), *grëka* (4), *bukwita* (3), *pszénica* (3), *jagła*$_{II}$ (1)

pol. (6 n., 38 der.): *owies* (9), *proso* (9), *pszenica* (7), *jęczmień* (5), *żyto* (5), *gryka* (3)

zboża egzotyczne
głuż. (2 n., 4 der.): *kukurica* (2), *rajs* (2)
pol. (2 n., 5 der.): *ryż* (3), *kukurydza* (2)

rośliny paszowe
głuż. (2 n., 3 der.): *dźećel* (2), *woka* (1)
kasz. (8 n., 15 der.): *lëpin* (3), *wika* (3), *kléwer* (2), *radela* (2), *rąkla*/*rąkel* (2), *peluszka* (1), *saradela* (1), *zaradela* (1)
pol. (4 n., 10 der.): *koniczyna* (4), *lucerna* (3), *łubin* (2), *seradela* (1)

rośliny przemysłowe (oleiste, włókiennicze, skrobiowe, inne) rodzime
głuż. (9 n., 45 der.): *tobak* (19), *běrna* (6), *len* (8), *konop*/*konopej* (3), *sok* (3), *raps* (2), *słónčna róža* (2), *kula* (1), *nepl* (1)
kasz. (6 n., 87 der.): *bulwa* (35), *tobaka* (35), *len* (9), † *tufla* (5), *konoplë* (2), *grule* (1)
pol. (8 n., 48 der.): *kartofel* (16), *len* (10), *konopie* (8), *ziemniak* (7), *słonecznik* (3), *tytoń* (2), *rzepak* (1), *soczewica* (1)

inne rośliny polowe egzotyczne
głuż. (2 n., 7 der.): *bałma* (6), *soja* (1)
kasz. (1 n., 2 der.): *bawôłna*/*bawełna* (2)
pol. (6 n., 22 der.): *bawełna* (16), *sezam* (2), *indygo* (1), *juta* (1), *maniok* (1), *soja* (1)

rośliny przyprawowe rodzime
głuż. (9 n., 37 der.): *chmjel* (14), *mak* (7), *chrěn* (5), *žonop* (5), *barba* ‘szafran’ (2), *kimjelčka* (1), *kobłuk* (1), *poprica* (1), *safran* (1)
kasz. (3 n., 19 der.): *mak* (11), *chmiél* (7), *merón* (1)
pol. (12 n., 65 der.): *mak* (19), *chmiel* (15), *anyż* (6), *gorczyca* (6), *czosnek* (4), *kminek* (3), *koper* (3), *szafran* (3), *chrzan* (2), *majeranek* (2), *kolender*/*kolendra* (1), *tymianek* (1)

rośliny przyprawowe egzotyczne
głuż. (3 n., 16 der.): *popjer* (13), *muskat* (2), *mušota* (1)
kasz. (1 n., 4 der.): *pieprz* (4)
pol. (4 n., 37 der.): *pieprz* (29), *wanilia* (4), *imbir* (3), *kardamon* (1)

kwiaty ozdobne ogrodowe
głuż. (3 n., 15 der.): *róža* (11), *ruta* (2), *nalika*/*nalik* (2)
kasz. (4 n., 8 der.): *lelia*/*lelijô*/*lelëja* (3), *róża* (3), *panna*/*pannë* (1), *tëlpón* (1)
pol. (25 n., 75 der.): *róża* (15), *lilia* (10), *goździk* (6), *bluszcz* (4), *heliotrop* (3), *kosaciec* (3), *lobelia* (3), *malwa* (3), *ruta* (3), *lawenda* (2), *narcyz* (2), *nasturcja* (2), *portulaka* (2), *rezeda* (2), *szarłat* (2), *tulipan* (2), *paciorecznik* (2), *skalnica* (2), *barwinek* (1), *chryzantema* (1), *mieczyk* (1), *nagietek* (1), *prymula* (1), *werbena* (1), *żonkil* (1)

kwiaty ozdobne doniczkowe i cieplarniane
głuż. (2 n., 2 der.): *kaktus* (1), *myrta* (1)
kasz. (3 n., 4 der.): *żëdowsczi smród* (2), *mërta* (1), *mëszkôt* (1)

pol. (13 n., 29 der.): *kaktus* (5), *mirt* (4), *aloes* (3), *rozmaryn* (3), *storczyk* (3), *azalia* (2), *niecierpek* (2), *oleander* (2), *araukaria* (1), *balsamina* (1), *begonia* (1), *cyklamen* (1), *hiacynt* (1)

chwasty
głuż. (5 n., 11 der.): *kopřiwa* (5), *kukel* (2), *wóst* (2), *pyr* (1), *stróżawe zelo* (1)
kasz. (11 n., 18 der.): *osocz* (3), *ost*/*oset* (3), *pokrzëwa* (3), *modrôk* (2), *kąkol* (1), *kolin* (1), *ognicha* (1), *parasón* (1), *parzawa* i *parzucha* (1), *żôgówka*/*żegówka* (1)
pol. (13 n., 41 der.): *pokrzywa* (8), *mlecz* (6), *rdest* (5), *perz* (4), *bławatek* (4), *chaber* (2), *kanianka* (2), *komosa* (2), *oset* (2), *bielica* ‘bylica’ (1), *kąkol* (1), *lebioda* (1), *miotła* (1)

zioła lecznicze
głuż. (3 n., 5 der.): *połon* (3), *kamilka* (1), *mjatej* (1)
kasz. (10 n., 19 der.): *krëpni kwiat* (3), *psi jãzëk* (3), *remiók* (3), *miątka* (2), *podbiél* (2), *wrzodowé lëstë* (2), *jaskulé oczë* (1), *pińczëłowé lëstë* (1), *spiącé zelé* (1), *żid* (1)
pol. (21 n., 43 der.): *mięta* (8), *ślaz* (7), *piołun* (5), *babka* (2), *dziurawiec* (2), *kozłek* (2), *rumianek* (2), *wiesiołek* (2), *arcydzięgiel* (1), *arnika* (1), *belladona* (1), *krwawnik* (1), *litwor* (1), *lubczyk* (1), *lulek* (1), *macierzanka* (1), *melisa* (1), *podbiał* (1), *rącznik* (1), *tłustosz* (2), *waleriana* (1), *żywokost* (1)

inne kwitnące rośliny polne, łąkowe, leśne itp.
głuż. (5 n., 8 der.): *wrjós* (3), *fijała* (2), *šćër* (1), *kokorč* (1), *žerchej* (1)
kasz. (21 n., 51 der.): *wrzos* (15), *kozô barda* (6), *jurk*/*jërk* (4), *krowié kwiatë* (4), *boc né nóżczi* / *boconé nosë* (2), *kôczór*$_3$ (2), *łopión* (2), *srebrzné zelé* (2), *żabié zelé* (2), *bagno* (1), *boległowinë lëstë* (1), *dzewikwiat*$_2$ (1), *jastrë*$_{II}$ (1), *kôczór*$_4$ (1), *knąpkowé zelé* (1), *kocé pótë* (1), *kozogrësc*/*kozogrosc*/*kozogrëst* (1), *masełko* (1), *mlécz* (1), *motële* (1), *szczotczi*‘ (1)
pol. (46 n., 95 der.): *wrzos* (8), *fiołek* (7), *pierwiosnek* (4), *marzanna* (4), *jaskier* (3), *szczeć* (3), *bobrek* (2), *bodiak*/*bodziak* (2), *bagnica* (2), *bodziszek* (2), *dymnica* (2), *dzięgiel* (2), *goryczka* (2), *grzybień* (2), *jezierza* (2), *jeżogłówka* (2), *konwalia* (2), *krwawnica* (2), *krzyżownica* (2), *miesięcznik* (2), *miodokwiat* (2), *obrazek* (2), *psianka* (2), *piżmaczek* (2), *nadwodnik* (2), *rogatek* (2), *sierpik* (2), *stokrotka* (2), *szczawik* (2), *trędownik* (2), *żabieniec* (2), *barszcz* (1), *cykoria* (1), *czarcikęs* (1), *janowiec* (1), *kaczeniec* (1), *kartuz* (1), *krokus* (1), *łopian* (1), *miodnik* (1), *nostrzyk* (1), *podróżnik* (1), *przytulia* (1), *wełnianka* (1), *wilżyna* (1)

grzyby kapeluszowe
głuż. (1 n., 4 der.): *muchor* (4)
kasz. (6 n., 7 der.): *muchor* (2), *gãsé grzëbë* (1), *kozô barda*/*kozô broda* (1), *prôwdzëwé grzëbë* (1), *purchówka*/*purchôwka* (1), *smarkati pąpk* (1)
pol. (12 n., 28 der.): *pieczarka* (5), *rydz* (4), *borowik* (3), *trufla* (3), *bedłka* (2), *koźlarz* (2), *purchawka* (2), *sromotnik* (2), *tęgoskór* (2), *lisica* (1), *maślacz* (1), *muchar* (1)

grzyby niekapeluszowe
głuż. (3 n., 14 der.): *plëseń* (6), *drożdźe* (5), *zerz*(*awc*) (3)
kasz. (3 n., 8 der.): *mursz* ‘pleśń’ (5), *ples* // *plesz* // *plesnia* (2), *tobaczné zôrno* (1)
pol. (12 n., 47 der.): *drożdże* (13), *pleśń* (9), *głownia* (4), *śniedź* (4), *galas* (3), *roztocze* (3), *huba* (2), *kubecznik* ‘grzyb’ (2), *mączniak* (2), *rdza* (2), *rdzawnik* (2), *sporysz* (1)

inne rośliny „niższe“: glony, porosty, mchy, paprotniki
głuż. (2 n., 14 der.): *moch* (13), *paproć* (1)
kasz. (8 n., 16 der.): *mech* (9), *choszczka* (1), *koszczka* (1), *kwasnô trôwa* (1), *morszczëzna* (1), *paproc* (1), *skrzëp* (1), *srébrzni mech* (1)
pol. (10 n., 46 der.): *mech* (23), *paproć* (6), *skrzyp* (3), *widłak* (3), *glon* (2), *morszczyn* (2), *pałecznik* ‘porost’ (2), *pawężnica* ‘porost’ (2), *widliczka* ‘paprotnik’ (2), *okrzemka* (1)

trawy i trzciny
głuż. (6 n., 27 der.): *trawa* (12), *rohodź* (7), *ścina* (4), *syćizna* (2), *rohož*/*rohoža* (1), *włosanka* (1)
kasz. (8 n., 24 der.): *trôwa* (13), *trzãsącô trôwa* (3), *mótka*/I *mutka* (2), *sicëna* (2), *strzëna* (2), *czidz*/*czidza* (1), *ówskô trôwa* (1), *ówsanô trôwa* (1)
pol. (9 n., 46 der.): *trawa* (21), *trzcina* (8), *rogoża* (7), *sitowie* (3), *pałka* (2), *manna* (1), *turzyca* (2), *rajgras* (1), *szuwar* (1)

inne rośliny rodzime
głuż. (1 n., 3 der.): *jemjel* (3)
pol. (4 n., 6 der.): *gązewnik* (2), *jemioła* (2), *krokosz* (1), *włośnica* (1)

inne rośliny egzotyczne
głuż. (3 n., 4 der.): *bambus* (2), *słódke drjewo* (1), *papyrus* (1)
pol. (10 n., 21 der.): *papirus* (8), *dzbanecznik* (2), *grubosz* (2), *kapturnica* (2), *lukrecja* (2), *asfodel* (1), *bambus* (1), *lotos* (1), *tykwa* (1), *żeńszeń* (1)

Die derivative Aktivität von Pflanzennamen im Obersorbischen im Vergleich mit dem Polnischen und dem Kaschubischen

Zusammenfassung

Gegenstand der Analyse sind die Wortbildungsnester von obersorbischen Pflanzenbezeichnungen (gewonnen auf der Grundlage der Wörterbücher von F. Jakubaš und K. K. Trofimowič) im Vergleich mit analogen Nestern im Polnischen (auf der Grundlage des *Słownik gniazd słowotwórczych współczesnego języka ogólnopolskiego*) und im Kaschubischen (auf der Basis des *Słownik gwar kaszubskich na tle kultury ludowej* von B. Sychta). Die verglichenen Pflanzenbezeichnungen gliedern sich in 26 semantische Gruppen (u. a. Gemüse, Futterpflanzen, Unkräuter und Kräuter).